

Nr 81.

Av herr **Vennerström m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående statens rätt till viss till industrien upplåten
jord jämte skogar och vattenfall m. m.

Sedan tre år tillbaka, eller vid 1916, 1917 och 1918 års riksdagar, har undertecknad Vennerström i motioner påyrkat, att frågan om de så kallade kronodonationerna till industrien samt, i samband därmed, kronans rätt till viss jord här i landet måtte göras till föremål för utredning genom en särskild jordkommission.

Med anledning av 1916 års motion hemställde jordbruksutskottet, efter att i ärendet hava inhämtat yttrande från kammarkollegium, att riksdagen i anledning av motionen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att utredning snarast möjligt måtte kunna, på sätt kammarkollegium antytt, verkställas angående äganderättsförhållandena beträffande de grupper av fast egendom, som i motionen avsåges, samt eventuellt för riksdagen framlägga det förslag för tillvaratagande av kronans eller enskildas intressen, vartill utredningen kunde föranleda.

Till stöd härför anförde utskottet, bland annat, följande:

»I sitt ovan omförmälda utlåtande har kammarkollegium bekräftat, att tillfredsställande utredning saknas om vad som vore att anse som kronans, å ena, och enskild egendom, å andra sidan, rörande de grupper av fast egendom, som motionen avsåge. Det är för utskottet likasom för kammarkollegium uppenbart, att ett dylikt osäkerhetstillstånd icke i längden kan vara tillfredsställande vare sig för kronan eller för de enskilda innehavarna. Utskottet anser därför, att utredning i detta hänseende bör skyndsammast genom statens försorg verkställas, i syfte att detta osäkerhetstillstånd, så vitt möjligt är, må undanröjas. Den av motionärerna ifrågasatta utvägen, att för ändamålet tillskapa ett särskilt organ, synes

emellertid utskottet icke vara att förorda. I detta avseende vill utskottet hänvisa till de av kammarkollegium i nämnda utlåtande gentemot sagda förslag uttalade betänkligheter, vilka utskottet finner i huvudsak befogade. Utskottet är av den åsikten, att kammarkollegium fortfarande bör handhava ämbetsverket åliggande uppgifter beträffande nu ifrågavarande fastigheter. Vad angår frågan om tillgodoseende av deras intressen, vilka med nyttjande- eller åborätt innehava ifrågavarande fastigheter, vill utskottet framhålla, att, såsom jämväl motionärerna beröra, den s. k. åbokommittén är verksam för detta syfte.

Utskottet vill vidare såsom sin åsikt uttala, att kammarkollegium i sitt berörda utlåtande framför beaktansvärda synpunkter i fråga om en mera rationell rättslig omvårdnad av kronans fasta egendom. Särskilt synes utskottet kollegii förslag om upprättandet av en liggare över all sådan kronan tillhörig egendom vara förtjänt av uppmärksamhet, och anser utskottet detta spörsmål böra undersökas i samband med den ifrågasatta utredningen.»

Motionerna ha åren 1916 och 1917 givit anledning till olika beslut inom kamrarna, vadan frågan vid nämnda års riksdagar förföll. År 1918 enades kamrarna om bifall till jordbruksutskottets yrkande »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om och i vad mån den rättsliga omvårdnaden av kronans fasta egendom må kunna uppdragas åt kammarkollegium samt, om utredningen därtill föranleder, för riksdagen framlägga förslag i ämnet». I enlighet med detta riksdagens beslut har skrivelse nr 368 avgått till Kungl. Maj:t, som remitterat skrivelsen till kammarkollegium för yttrande.

Det är emellertid uppenbart, att en åtgärd i denna riktning icke alls utgör en tillfredsställande lösning av det stora spörsmålet. Kammarkollegium och dess advokatfiskalsämbete har ostridigt redan förut denna uppgift sig förelagd, utan att nämnda ämbetsverk kunnat fylla denna uppgift på ett ur social synpunkt tillfredsställande sätt. Motionerna i fråga ha aldrig avsett att upphäva denna ämbetsverkens skyldighet eller att göra ändring i de för nämnda ämbetsverk gällande instruktion. Motionärerna ha utförligt motiverat sin åsikt, att det kräves kraftigare åtgärder, eventuellt ny lagstiftning, ämnen, varmed ett ämbetsverk ej har att taga befattning. De ha påmint om, att regeringen redan år 1909 i remiss till kammarkollegium av den s. k. norrlandspetitionen begärde utredning angående rekognitionsskogar och andra kronodonationer, utan att detta föranledde till vidare åtgärd än att, sedan den allmänt aktade man, kammarrådet Björkman, som först erhöll uppdraget att utföra denna ut-

redning, avlidit, saken överläts åt annan person, vilken avfärdade den i norrlandspetitionen uttalade önskan med ett utan aktgivande på sakens invecklade beskaffenhet gjort påstående, att dessa skogar nu vore förvärvade av sina innehavare genom »laga fång», varigenom ingenting vore i saken att göra! (Kammarkollegii underdåniga yttrande 8 januari 1913).

»Det må med skäl ursäktas oss» — skrives i en av motionerna — »om vi vidhålla, att här kräves en åtgärd, som rycker frågan loss ur denna ovillighetens och formalismens dödande famntag, där icke minst ringaktning för gällande lag ligger farligt nära.» Det bestyrkes av en mångfald officiella aktstycken, att statsmakterna under hela 1800-talet vidhållit en helt annan rättsuppfattning i fråga om statens rätt till rekognitionsskogarna. Kungörelsen av den 4 februari 1811 innehåller bland annat, att då de av rekognitionsskogarna bildade hemmanen »äro inrättade av den för bruken till deras upprätthållande såsom nödig ansedda mark och skog, bör ock i de skattebrev, som kollegium därå utfärdar, det förbehåll intagas, att de alltid skola bliva oskiljaktiga från de bruk, varunder de lyda».

I fråga om de under bruk skatteköpta hemmanen gäller förordningen den 11 december 1766, som innehåller bland annat: »Och hafve Wi för then skull pröfvadt godt härmed at förordna, at thet inga ansökningar om Smides flyttningar hvarken under eller emellan Riksdagarna få ske, vid tretusende dahler Silfvermynts vite, samt at, thå något Bruk nedlägges the therunder lydande Hemman skola hemfalla till Cronan eller Bördeman; Dock at i förra fallet Åboen vid sin lösningsrätt bibehålles, emot köpe-skillingens erläggande till Cronan utan at Bruket någon Åborätt tilerkännes.» Denna författning har blivit en död bokstav, emedan den så gott som aldrig tillämpats. Järnbruken ha nedlagts, men skogarna och hemmanen ha, tvärtemot sålunda gällande lag, fått behållas av bruksägarna, medan åborna ha så fullständigt fördrivits, att numera ej mer än ett 50-tal finnes kvar i hela landet, detta enligt vad åbokommittén i sitt betänkande nr 1 yttrar.

Vi fordra åter med skärpa, att något verkligen göres i saken. Den av regeringen nyligen tillsatta kommittén för utredning rörande åtskilliga jordfrågor har icke fått dessa frågor sig förelagda. Icke heller från denna kommitté är därför något att i denna sak vänta, såvida icke dess uppdrag utvidgas betydligt över den i det kungl. förordnandet angivna ramen. Vid ett bifall till motionärernas hemställan kunde nämnda jordkommitté bemyndigas verkställa den begärda undersökningen. I så fall synes det

bli nödvändigt att tillföra kommittén ökad sakkunskap rörande dessa in-vecklade spörsmål. För den händelse genom en sådan utvidgning av jord-kommitténs befogenhet dess arbete skulle alltför mycket förryckas och försenas, torde det dock vara lämpligast att överlämna undersökningen åt en särskild kommitté.

Utom vad i de föregående årens motioner framhållits, vartill vi hän- visa, torde skäl föreligga att företaga en granskning av privilegiebrev, utfärdade av kronan till förmån för åtskilliga bergverksidkare och andra gynnade personer. I dessa privilegiebrev förekomma alltid villkor och bestämmelser för privilegiernas åtnjutande, men dessa villkor ha ävenledes tillåtits förfalla, utan att privilegierna återkallats. Dylika privilegier om- fatta dels skogar, jord och hemman, dels vattenfall och andra naturrike- domar. Däremot förekom ofta under 1700-talet, att privilegier återkalla- des, om de på något sätt missbrukades. Vården om statens och sam- hallets intressen har även i detta avseende, under intrycket av 1800-talets liberalkapitalistiska låt-gå-system, försumrats. Även detta spörsmål bör därför ingå i en sådan utredning, som vi anse nödvändig och ur statens och folkets intresse påkallad.

Under hänvisning till vad i de föregående årens motioner anförts samt vad vi nu ytterligare anført våga vi sålunda hemställa,

att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning rörande statens rätt till viss till industrien upplåten jord jämte skogar och vatten- fall och i samband därmed rörande de vissa industrier eller enskilda personer tilldelade privilegier å jord, skogar, kronohemman och vattenfall samt för riksdagen framlägga de förslag, som av denna utredning kunna föranledas.

Stockholm den 18 januari 1919.

Ivar Vennerström.

C. O. Johansson,

Ernst Hage.

Sollefteå.

H. Hansson

Sten Berglund.

i Rättvik.